

**ВІЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ ЗОНИ КОРОЛІВСТВА ЙОРДАНІЇ: СТАНОВЛЕННЯ ТА
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ**

Стаття присвячена дослідженню досвіду Королівства Йорданії щодо створення та розвитку вільних економічних зон. Простежено еволюцію розбудови нормативно-правової бази та формування керуючих структур, що забезпечують функціонування вільних зон.

Ключові слова: Королівство Йорданія; вільна економічна зона; спеціалізована промислова зона; зона розвитку; лібералізація зовнішньоторговельних відносин.

Орехова Т.В. Свободные экономические зоны королевства Иордания: становление и особенности развития

Статья посвящена исследованию опыта Королевства Иордания по созданию и развитию свободных экономических зон. Прослежена эволюция развития нормативно-правовой базы информирования управляющих структур, обеспечивающих функционирование свободных зон.

Ключевые слова: Королевство Иордания; свободная экономическая зона; специализированные промышленные зона; зона развития; либерализация внешнеторговых отношений.

Orekhova T.V. Free economic zones of the Kingdom of Jordan: establishment and features of development

The article investigates the experience of the Kingdom of Jordan regarding the establishment and development of free economic zones. It traces the evolution of development of the legal framework and the formation of control structures for the operation of free zones.

Keywords: Kingdom of Jordan; free economic zone; qualifying industrial zone; development zone; liberalization of foreign traderelations.

За сучасних умов розвитку світогосподарських зв'язків вільні економічні зони (ВЕЗ) є одним з ефективних засобів лібералізації зовнішньоекономічної діяльності країн світової економіки та притягнення міжнародного капіталу. Еволюційні трансформації у світовому господарстві зумовили розвиток організаційно-функціональних форм вільних економічних зон, які визначаються як різноманітністю цілей для яких вони утворюються, так і специфічними умовами розвитку в країні розташування. Ці умови надають унікальності досвіду будь-якої країни, яка спромоглася розвивати вільні економічні зони на своїй території та досягти певного рівня лібералізації зовнішньоекономічних відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що дослідженням проблематики розвитку ВЕЗ у країнах Близького Сходу цікавились арабські автори, такі як Абдельхалім Мохамед Ахмед Юсеф [1], Мамун Халаф Ахмад Халахля [2], Салем Харраз [3], а також російські вчені – М. Агєєва [4], Г. Вачнадзе [5], В. Дергачев [6], А. Грибков, О. Мішина [5] та ін. Проте українські вчені приділяють їй недостатню увагу, незважаючи на корисність досвіду арабських країн для України. Тому метою статті було обране дослідження досвіду Королівства Йорданії щодо створення та розвитку вільних економічних зон.

Становлення Королівства Йорданії в якості самостійного суб'єкту у системі міжнародних

економічних відносин відбувалося в умовах дії близькосхідних геополітичних чинників, які значною мірою вплинули на формування гнучкого підходу керівництва країни щодо розвитку міжнародного економічного співробітництва. Вільні економічні зони в Йорданії стали специфічними осередками розвитку міжнародного економічного співробітництва в умовах близькосхідних протиріч та компромісів.

Протягом останніх сорока років Йорданія здобула значний досвід у створенні та розвитку вільних економічних зон на своїй території. В умовах гострої нестачі важливіших природних ресурсів та хронічного негативного сальдо зовнішньої торгівлі Королівство Йорданія знаходиться в стані перманентної залежності від зовнішнього фінансування та змушене приділяти значну увагу заохоченню іноземних інвестицій.

Формування сприятливого інвестиційного клімату в країні забезпечується завдяки вигідному географічному положенню країни на перетині Азії, Африки та Європи, політичній стабільності на відміну від інших країн регіону, дипломатичній гнучкості йорданського керівництва, а також низці внутрішніх економічних чинник, серед яких значна роль належить наявним висококваліфікованим кадрам та системі податкових пільг, що діють на територіях ВЕЗ.

ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

Виникнення та подальше збільшення кількості вільних економічних зон в Королівстві свідчить про високий пріоритет цих структур в формуванні політики економічному розвитку країни. Одна з найстаріших вільних зон в близькосхідному регіоні була створена в Йорданії ще 1973 року в Акабі, що разом із вдалими географічним розташуванням на березі Червоного моря, у майбутньому вплинуло на особливий стан цієї території. Проте досвід функціонування цієї першої маленької ВЕЗ не вдовольнив керівництво держави, внаслідок чого урядом Йорданії була створена Корпорація вільних зон (відповідно до тимчасового Закону 1976 року № 39), що є урядовою корпорацією з фінансовою та адміністративною незалежністю, якою керує Рада директорів на чолі з міністром фінансів. Рада встановлює загальну політику і готує плани і програми по створенню та розвитку вільних зон, щоб вони могли реалізувати цілі і завдання державного розвитку [7].

Загалом, створення ВЕЗ в Королівстві Йорданія мало на меті вирішення низки задач для сприяння економічному розвитку країни, серед яких слід зазначити наступні:

- стимулювання розвитку місцевих компаній з іноземним капіталом та активізація економіки шляхом залучення іноземного капіталу;
- нарощення валютних запасів внаслідок припливу іноземного капіталу;
- створення нових робочих місць для часткового вирішення проблеми безробіття в країні та запобігання відтоку висококваліфікованих кадрів за кордон;
- застосування зарубіжних технологій в національному виробництві з метою насичення внутрішнього споживчого ринку та підвищення конкурентоздатності йорданської продукції на світовому ринку;

- зростання сектора послуг, зокрема, за рахунок інтенсифікації морських і повітряних перевезень;

- здобуття світового досвіду щодо управління економікою та розвитку міжнародного підприємництва;

- стимулювання розвитку депресивних територій.

Слід зазначити, що одночасне вирішення всіх окреслених завдань виявилось надто складною справою для йорданської економіки. Зокрема, Йорданії досі не вдалося значно вплинути на рівень безробіття в країні та запобігти відтоку висококваліфікованих кадрів за кордон. Проте завдяки діяльності ВЕЗ Йорданія отримала в близькосхідному регіоні репутацію країни, орієнтованої на лібералізацію зовнішньоторговельних відносин та доречного місця для розміщення капіталів.

Завдяки сприятливим умовам розвитку у Йорданії засновано велику кількість державних і приватних вільних зон, через які товари проходять без стягнення будь-яких митних зборів. До проектів, що реалізуються на території таких зон, застосовуються такі пільги [5, с. 16]:

- звільнення від податків з продажу та соціальних послуг строком на 12 років з моменту початку реалізації проекту;
- звільнення від податків з продажу та соціальних послуг з зарплат іноземних працівників;
- звільнення від митних зборів і податків з продажів на товари, імпортовані та експортовані з вільних зон;
- звільнення від сплати ліцензійних зборів за нерухомість, побудовану у вільних зонах;
- щорічна 10% знижка на оренду землі.

За останніми даними в Йорданії функціонує 5 державних вільних зон (табл. 1) та більше 30 ВЕЗ, якими управляють приватні компанії [9].

Таблиця 1

Державні вільні економічні зони Королівства Йорданія [8].

Назва вільної зони	Рік заснування	Територія, тис. м ²	Місце розташування
Вільна зона Зарка	1983	5200	Провінція Зарка / 35 км у південно-східному напрямку
Вільна зона Сахаб	1997	70	Місто Сахаб / Промислова зона Короля Абдалли II / Амман
Вільна зона міжнародного аеропорту Королеви Алії	1998	35	Міжнародний аеропорт Королеви Алії / Провінція Амман
Вільна зона Аль-Карак	2001	150	Промислова зона Абдалли II Ібн Хусейна
Вільна зона Аль-Карама	2004	2000	Провінція Аль-Мафрак / 360 км у східному напрямку

Державні вільні зони надають, головним чином, промислові, комерційні та складські послуги. Щодо приватних вільних зон, то діяльність

приватних компаній в них охоплює різноманітні сфери: від виробництва одягу, поташу та фосфорної кислоти до зборки та ремонту

комп'ютерів та літаків [9]. Щоб працювати у вільних зонах та отримувати переваги пільгового оподаткування, підприємства повинні відповідати деяким умовам, зокрема, застосовувати сучасну технологію, використовувати місцеву сировину і компоненти, покращувати професійний рівень працюючих та зменшувати залежність Йорданії від імпорту.

Розвиток вільних економічних зон в Йорданії супроводжується створенням відповідної нормативно-правової бази, що забезпечує їхнє функціонування. Для іноземних інвесторів ще в 1983 р. в Королівстві був прийнятий Закон №32 «Про створення вільних економічних зон в Йорданії». Іншим важливим законотворчим кроком стало прийняття у 1989 році Закону «Про Корпорацію зон промислового розвитку» згідно якого було утворено зазначену в Законі структуру (Industrial Estate Corporation), що керує процесами створення підприємств на недостатньо освоєних територіях [5, с.17].

Окрім законодавчих ініціатив йорданське керівництво доклало зусиль щодо розвитку промислового виробництва в вільних зонах за рахунок активізації міжнародних контактів. Особливим напрямком розвитку вільних зон в Йорданії є діяльність спеціалізованих промислових зон - СПЗ (Qualifying Industrial Zones – QIZ). Вона пов'язана із розвитком трьохстороннього співробітництва Йорданії, Ізраїлю та США. У 1997 році між урядами Королівства Йорданії та США було підписано угоду про створення спеціалізованих промислових зон, згідно якої виготовлені в них товари, що поставляються на ринки США, не підлягають стягненню податків та зборів, а також уникають діючих імпорتنних квот США. З підписанням цієї угоди було визначено 10 промислових зон, виробництво товарів в яких підпадає під дію угоди про безмитне ввезення без поширення імпорتنних квот.

Активну участь у розвитку та регулюванні діяльності СПЗ приймає Інвестиційна палата Йорданії (Jordan Investment Board). Відповідно до Закону № 16 від 1995р. (із доповненнями від 2000р., Закон № 56) «Щодо сприяння залученню іноземних інвестицій» Палата взаємодіє з іноземними компаніями та приватними інвесторами для розширення виробничої та інвестиційної бази СПЗ, пропонуючи від 15% до 35% зниження собівартості продукції, що випускається. Окрім йорданських компаній можливості поставок на американський ринок вироблених на території СПЗ товарів активно використовують китайські, палестинські та ізраїльські підприємці. При цьому відповідно до Закону про СПЗ, частка ізраїльської участі в това-

рах, що експортуються в США повинна бути не менше 8%. В спеціалізованих зонах працює більш ніж 500 йорданських та іноземних компаній, при цьому їхня кількість продовжує зростати в наслідок істотних пільг, що надаються інвесторам при реалізації проектів у промислових зонах [5, с.17].

Фактично саме утворення і функціонування спеціалізованих промислових зон безпосередньо залежить від співпраці з Ізраїлем. Під дію міжурядової угоди між США і Йорданією підпадають товари для яких виконується одна з наступних умов:

- Не менш 8% вартості має бути створено в Ізраїлі (для високотехнологічних товарів - 7%). При цьому загальна частка вартості продукції, створеної на території СПЗ або Ізраїлю повинна становити не менше 35%.

- Частка вартості товарів, вироблених в Йорданії та Ізраїлі, повинна становити не менше 20% у кожній країні. В якості державного куратора СПЗ виступає Департамент вільних зон при Міністерстві фінансів Йорданії. Саме ця структура стежить за темпами виробництва, якістю і номенклатурою продукції, що випускається, дотриманням встановлених норм і правил організації виробництва і експорту товарів.

Особливе місце серед йорданських ВЕЗ займає Акабська спеціалізована економічна зона (АСЕЗ), яка користується винятковим правом щодо прийняття рішень за конкретними проектами у виробничій, торговельній та інвестиційній сферах. Діяльність АСЕЗ регламентується окремим Законом (№ 12 від 2001 р.), а управління здійснюється власною адміністрацією (Aqaba Special Economic Zone Authority) та керуючою компанією - Акабською Корпорацією Розвитку (Aqaba Development Corporation). Остання виконує функції контролюючої і регламентуючої структури, яка відповідає за реалізацію схвалених проектів, включаючи морський порт і аеропорт Акаби. У відношенні до АСЕЗ діють і окремі від інших вільних зон податкові пільги та митні звільнення, а діяльність цієї ексклюзивної структури контролюється безпосередньо королівською канцелярією Йорданії [5, с.17]. Завдячуючи розвитку ВЕЗ сучасне місто Акаба являє собою зону вільну від митного контролю, в якій продаж товарів здійснюється практично за цінами магазинів duty-free, що значно стимулює його розвиток.

Окрім організаційно-структурних особливостей, переваги для успішного розвитку Акабської спеціалізованої економічної зони створює доступ до Червоного моря, багатогалузева спеціалізація та загальна площа у 375км², що включає 27 км

берегової лінії, морських портів та міжнародного аеропорту. Завдяки сукупності зазначених чинників АСЕЗ зайняла 20 місце у рейтингу топ-50 вільних економічних зон майбутнього за визначенням FDI Magazine у 2012-2013 рр. Акабська міжнародна промислова зона, що розташована в АСЕЗ, посіла 33 місце. Також у рейтингу були відзначені інші дві йорданські зони, що разом посіли 44 місце - зона розвитку Мертвого моря (Dead Sea Development Zone) та зона розвитку Джебель Аджлун (Jabal Ajloun Development Zone) [7]. Це відносно молоді структури були утворені в Йорданії 2008 року у зв'язку із започаткування ще однієї ініціативи щодо розвитку вільних зон.

У спробі підвищити місцеву йорданського економіку, уряд Королівства оголосив про плани щодо створення зон розвитку по всій країні. Законом «Про зони розвитку» №2 (2008 р.) було утворено шість зон розвитку з метою надання допомоги місцевим інвесторам за рахунок створення конкурентного ділового середовища, а також надання їм нових інвестиційних стимулів та податкових пільг. Відповідно до статті 3 зазначеного закону «зони розвитку спрямовані на підвищення економічного потенціалу в Королівстві, залучення інвестицій і створення сприятливого інвестиційного середовища для економічної діяльності» [3].

Також відповідно до цього Закону було засновано Комісію з зон розвитку та вільних зон (Development and Free Zones Commission - DFZC), яка є фінансово та адміністративно незалежним органом, що відповідає за створення, регулювання та моніторинг зон розвитку і вільних зон в Йорданії.

Діяльність Комісії спрямована на підвищення прямих іноземних інвестицій в Йорданії, сприяння економічному зростанню певних зон через зміцнення економічного потенціалу королівства, а також створення сприятливого інвестиційного середовища для економічної діяльності. Комісія з зон розвитку та вільних зон забезпечує інвесторам комплексне обслуговування за принципом «єдиного вікна» (One Stop Shop) та надає привабливий пакет економічних стимулів, доповнений сприятливими нормативно-правовими умовами [10].

Вочевидь, кількість вільних зон в Йорданії і надалі зростатиме, зважаючи на наміри керівництва Йорданії щодо подальшої лібералізації зовнішньоекономічної діяльності. Відповідно зростатиме і чисельність підприємств, розташованих в вільних зонах. Так, за результатами переговорів з Йорданією у травні 2013 року Туреччина заявила про наміри створити в Йорданії дві вільні економічні зони в провінціях

Акаба і Аль-Мафрек. Очікується, що цей крок доведе обсяг турецьких інвестицій в Йорданію до одного мільярда доларів. Водночас турецькі компанії, що працюватимуть в рамках ВЕЗ, отримають переваги при реалізації інфраструктурних проєктів, а також матимуть можливість користуватися іншими пільгами при торгівлі з країнами Близького Сходу і Північної Африки [11].

Узагальнюючи досвід Йорданії щодо розвитку вільних економічних зон, слід підсумувати, що політика уряду Королівства Йорданії з розвитку вільних економічних зон має спрямований та системний характер, у зв'язку з чим в країні функціонує велика кількість ВЕЗ, що розташовані в різних куточках її території. За сучасних умов основними галузями діяльності, що розвиваються в ВЕЗ Йорданії є торгівля, виробництво одягу, фармацевтичної продукції, послуги транспорту та зв'язку, а також сфера високих технологій. Враховуючи об'єктивні умови розвитку Йорданії та близькосхідного регіону у цілому, у майбутньому слід очікувати збільшення кількості ВЕЗ в країні. Важливе значення для формування існуючої системи розвитку вільних економічних зон в Йорданії мало формування ефективної нормативно-правової бази у сукупності з ліберальною політикою керівництва країни щодо розвитку зовнішньоекономічних зв'язків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абдельхалим Мохамед Ахмед Юсеф. Свободные экономические зоны в странах Восточной, Юго-Восточной Азии, арабского мира: возможности использования их опыта в Судане : дис. канд. эк. наук : 08.00.14 / . – Москва, 2003. – 177 с.

2. Мамун Халаф Ахмад Халахля. Удосконалення системи державного регулювання діяльності вільних економічних зон в Йорданії: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.02.03 / Мамун Халаф Ахмад Халахля; Одес. держ. екон. ун-т. — О., 2005. — 20 с.

3. Saleem Kharraz, *The Development Zones in Jordan*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу – <http://www.tamimi.com/en/magazine/law-update/section-7/december-2/the-development-zones-in-jordan.html>

4. Агеева М.В. Компании в Свободных Экономических Зонах (СЭЗ) на территории Объединённых Арабских Эмиратов. [Електронний ресурс]. – Режим доступу – <http://emirates.narod.ru/Legal/00002-1.htm>

5. Деловая Иордания. Спецвыпуск. Экономика и связи с Россией / [Г. Вачнадзе, А. Грибков, О. Мишина та ін.]. – Москва: "ПЮЛПРЕД Справочники", 2009. – 124 с.

6. Дергачев В. Ближневосточная солидарная модель государства. — [Електронний ресурс]. – Режим доступу – http://dergachev.ru/analit/Near_East.html

7. *Jordan economic zones* [Електронний ресурс]. – Режим доступу – <http://www.meed.com/supplements/2013/meed-guide-to-economic-zones/jordan-economic-zones/3183327.article>

ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

8. Jordan Investment Board – Free Zones [Электронный ресурс]. – Режим доступа – <http://www.jordaninvestment.com/BusinessandInvestment/Wheretoinvest/FreeZones/tabid/270/language/en-US/Default.aspx>

9. Jordan FreeZone Corporation [Электронный ресурс]. – Режим доступа – <http://www.freezones.gov.jo/english/PubFreezones/>

10. Development Zones Commission [Электронный ресурс]. – Режим доступа – <http://www.linkedin.com/company/development-zones-commission-dzc->

11. Турция создаст две свободные экономические зоны в Иордании [Электронный ресурс]. – Режим доступа – <http://www.islamnews.ru/news-139837.html>

REFERENCES

Abdelkhalim Mokhamed Akhmed Yusef. Svobodnye ekonomicheskie zony v stranakh Vostochnoy, Yugo-Vostochnoy Azii, arabskogo [Free economic zones in the East, Southeast Asia, the Arab world: the possibility of using their experience in the Sudan] mira: vozmozhnosti ispol'zovaniya ikh opyta v Sudane : dis. kand. ek. nauk : 08.00.14 / . – Moskva, 2003.

Mamun Khalaf Akhmad Khalakhlya. Udoskonalennaya sistema derzhavnogo regulirovaniya diyal'nosti v'nikh ekonomicheskikh zon v Yordanii [Improvement of the system of state regulation of free economic zones in Jordan]. Avtoref. dis... kand. ekon. nauk: 08.02.03 / Mamun Khalaf Akhmad Khalakhlya; Odes. derzh. ekon. un-t. — O., 2005.

Saleem Kharraz, The Development Zones in Jordan. [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu – <http://www.tamimi.com/en/magazine/law-update/section-7/december-2/the-development-zones-in-jordan.html>

Ageeva, M.V. «Kompanii v Svobodnykh Ekonomicheskikh Zonakh (SEZ) na territorii Ob'edinennykh Arabskikh Emirats». [Companies in the Free Economic Zones (FEZ) in the United Arab Emirates]. <http://emirates.narod.ru/Legal/00002-1.htm>

«Delovaya Iordaniya». Spetsvyпуск. Ekonomika i svyazi s Rossiey / [G. Vachnadze, A. Gribkov, O. Mishina ta in.]. – Moskva: "POLPRED Spra-vochniki", 2009.

Dergachev V. Blizhnnevostochnaya solidarnaya model' gosudarstva. — [Middle Eastern solidarity model of the state]. – Rezhim dostupu – http://dergachev.ru/analit/Near_East.html

Jordan economic zones. – Rezhim dostupu – <http://www.meed.com/supplements/2013/meed-guide-to-economic-zones/jordan-economic-zones/3183327.article>

Jordan Investment Board – Free Zones [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu – <http://www.jordaninvestment.com/BusinessandInvestment/Wheretoinvest/FreeZones/tabid/270/language/en-US/Default.aspx>

Jordan FreeZone Corporation [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu – <http://www.freezones.gov.jo/english/PubFreezones/>

Development Zones Commission [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu – <http://www.linkedin.com/company/development-zones-commission-dzc->

Turtsiya sozdast dve svobodnye ekonomicheskie zony v Iordanii [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu – <http://www.islamnews.ru/news-139837.html>

Орехова Татьяна Викторовна,

д.э.н., профессор,
Донецкий национальный университет,
E-mail: tatianaorekhova@mail.ru

Orekhova Tatyana Victorovna,

Doctor of economic sciences, Professor,
Donetsk National University,
E-mail: tatianaorekhova@mail.ru